

Makale Gönderim Tarihi/Received Date: 30.05.2020 – Makale Kabul Tarihi/Accepted Date: 19.06.2020

Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi

Journal of Social and Cultural Studies

www.toplumvekultur.com

Yıl/Year:2020, Sayı/Issue: 5, Sayfa/Page: 62-79

TÜRKİYE’DE ÇOCUK MAHKEMELERİNİN ÇOCUK ADALET SİSTEMİNDEKİ YERİ

Aybike DİNÇ¹

Öz

Suç ve suçluluk tarih boyunca her sosyal yapıda karşımıza çıkan evrensel bir sorundur. “Suça itilmiş çocuk” ve “çocuk suçluluğu” da dilimizde artık yerleşmiş kavramlar olup, bu sorunun bir parçası olarak her zaman sosyologların, psikologların, eğitimcilerin, hukukçuların ve kanun koyucuların ilgisini çekmiştir. Ruhsal, zihinsel, fiziksel yönden tam bir olgunluğa erişmemiş, toplum içindeki rol ve görevlerini henüz kavrayamamış olarak nitelendirebileceğimiz ergenlik çağındaki çocukların suç işlemesi, toplumları suç ve suçluluk konusu üzerinde ayrı bir dikkatle eğilmeye itmiştir. Neredeyse her toplum, zaman içinde ceza ve hukuk sistemlerinde yenilenmeye giderek, çocuklara yetişkinlerden ayrı muamele etmeyi gerektiren ve onları sağlıklı bireyler olarak toplumun bir parçası haline getirmeyi hedefleyen değişiklikler yapma ihtiyacı duymuştur. Bu nedenle pek çok ülkede suça itilen çocuklar için ayrı mahkemeler kurulmuş ve çocuk haklarının korunması bu sayede güvence altına alınmaya çalışılmıştır. Burada amaç, çocuk adalet sistemi uygulamalarında cezalandırma yaklaşımı yerine;adli kolluk, soruşturma, kovuşturma ve ceza infaz aşamalarında çocuk haklarına ve çocuğun psiko-sosyal gelişimine uygun davranılarak çocukları topluma yeniden kazandırma yaklaşımını benimsemektir.

Bu çalışmada, ülkemizde ve dünyada çocuk mahkemelerinin kurulmasına temel oluşturan etkenler ışığında, çocuk mahkemelerinin tarihsel gelişimi, uygulama esasları ve ilgili politikalar ele alınacaktır. Suça itilmiş çocukların yeniden topluma kazandırılırken nasıl bir süreçten geçtiklerini sorgulayarak, çocuk mahkemelerinin onarıcı adalet sistemindeki işlevselliğini tartışmak, bu çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk mahkemeleri, çocuk adalet sistemi, suça itilmiş çocuklar, çocuk hakları, onarıcı adalet.

THE PLACE OF THE JUVENILE COURTS IN THE JUVENILE JUSTICE SYSTEM IN TURKEY

Abstract

Crime and guilt is a universal problem that has been encountered in every social structure throughout history. “Criminal child” and “juvenile delinquency” are now embedded in our literature and have always attracted the attention of sociologists, psychologists, educators, lawyers and lawmakers as part of this problem. The crime of adolescence children who have not reached

¹ Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Bölümü Doktora Öğrencisi, aybikedinc@gmail.com, ORCID: 0000-0001-7043-1066

a full mentally, psychologically, physically maturity and have not yet grasped the roles and duties in the community, pushed societies to focus on crime and guilt with a special attention. Almost every society has been renewed in criminal and legal systems over time because of needed to make changes that require children to be treated separately from adults aiming to make them part of society as healthy individuals. For this reason, in many countries, separate courts have been set up for juvenile delinquents, and thus, the protection of children's rights has been tried to be guaranteed. The aim here is instead of punishment approach in juvenile justice system practices; adopting the approach of regaining children to society by acting in accordance with children's rights and the psycho-social development of the child during the judicial law enforcement, investigation, prosecution and penal execution stages.

In this study, in light of the factors that form the basis of the establishment of juvenile courts in our country and in the world, the historical development of juvenile courts, application basics and related policies will be discussed. The main purpose of this study is to discuss the functioning of juvenile courts in the restorative justice system, by questioning what kind of process the children who were driven to crime went through while being reintegrated into society.

Keywords: Juvenile Courts, Juvenile Justice System, Juvenile Driven To Crime, Children's Rights, Restorative Justice.

Giriş

Suç, tarih boyunca tüm toplumlarda görülen ve bu nedenle sosyal yaşamın bir sonucu kabul edilen evrensel bir olgudur. Suç kavramına yüklenen anlamlar, işlenen suçların türleri ve sayısal dağılımları, hukuki problemler ve çözüm yolları gibi sorunlar toplumdan topluma farklılık gösterebildiği gibi, aynı toplum yapısı içinde zamandan zamana da farklılık gösterebilmektedir. Suçun tanımı, hangi eylemlerin suç olarak nitelendirileceği, suç işleyen bireye nasıl bir toplumsal veya hukuki yaptırım uygulanacağı gibi sorulara her toplum farklı şekilde yanıt vermeye çalışmıştır. Bu nedenle her toplum kendi yapısı içinde yer alan suç ve suçlulara yönelik önleyici tedbirler almış; toplumsal yapıda meydana gelen değişme ve gelişmelere bağlı olarak hukuki düzenlemeler getirmiş ve bunları uygulayacak olan birimleri belirleyerek kendi adalet sistemlerini oluşturmuştur. (Yılmaz, 1992: s.824; Saldırım, 2002: s.279)

Türkiye’de ve dünyada suç ve suçlu istatistiklerine bakıldığında yaş, cinsiyet, ekonomik seviye, eğitim seviyesi, aile, sosyal çevre vb. faktörlerin suça olan eğilimi belirlediği görülmektedir. Bunlar arasında ise ön plana çıkan en önemli iki faktörün “cinsiyet” ve “yaş” faktörleri olduğu ve yetişkin erkeklerin suç istatistiklerinde en büyük orana sahip olduğu görülmektedir. Kriminoloji literatürüne bakıldığında, tipik suçlunun yetişkin erkek olduğu, erkek suçluların kadın suçlulardan daha yoğun bir biçimde incelendiği, bu nedenle de suçla ilgili teorilerin büyük bir bölümün yetişkin erkeğin davranışını açıklamaya yönelik olduğu görülmektedir. Bundan dolayı “erkek suçluluğu” veya “yetişkin suçluluğu” ayrı bir başlık altında ele alınmazken, “kadın suçluluğu” ve “çocuk suçluluğu” ayrı başlıklar altında irdelenmesi gereken konular olarak görülmektedir(Dinç, 2013: s.18).Suçta cinsiyet farklılığı evrensel bir nitelik taşıdığından, kadın suçluluğu ile erkek

suçluluğu arasındaki farkların belirlenmesi ve kadın suçluluğunun başlı başına bir konu olarak ele alınarak objektif ve bilimsel bir yaklaşımla incelenmesi önemlidir.

Benzer bir durum çocuk suçluluğu için de geçerlidir. Çocuklar işledikleri suçlar, işleniş şekli ve türleri bakımından yetişkinlerden farklıdır. Çocuk suçluluğu ile ilgili yapılan araştırmalara bakıldığında suçlu çocukların suçu bilinçli ve istemli olarak işlemediği, içinde buldukları şartlar ve yaşam koşulları çerçevesinde suça itilmiş oldukları görülmektedir (Dinç, 2013: ss.37-38). Bu nedenle suç eyleminde bulunan çocuk yaşının küçüklüğü, içinde bulunduğu psiko-sosyal gelişim özelliklerinin kendine özgü oluşu, yeterince olgunlaşmamış olmanın verdiği dengesizlik, ailesel ve çevresel açıdan suça meyilli hale gelmesine zemin hazırlayan faktörler gibi nedenlerle yasal yaptırımlar bakımından yetişkinlerden ayrı muamele görmek durumundadır.

Çocuk, toplumların geleceğini garantiye alan ve toplumu geleceğe taşıyan tek varlık olması nedeniyle, üyesi olduğu gelmiş geçmiş bütün toplumlarda dikkatleri üzerine çeken önemli bir unsurdur. Çocuğun sosyalizasyon sürecindeki gelişiminde görülen herhangi bir bozukluk ileride daha büyük huzursuzluklara neden olmakta, bu nedenle erken dönemde bir takım tedbirler almayı zorunlu kılmaktadır. Çocuk, suça sürüklendiği noktadan itibaren çocuk adalet sisteminin bir parçasıdır; buna karşılık çocuk adalet sistemi de mağdur ya da fail olarak adalet sistemine giren çocuğa şartları doğrultusunda uygun yaklaşım, örgütlenme ve hizmetler bütününe sağlamak durumundadır ve yetişkin adalet sisteminden farklı olarak, ceza unsurlarının çocuğun korunması yaklaşımıyla birlikte ele alınması gerekmektedir (Erbay ve diğerleri, 2015: s.33). Bu durum, uluslararası standartlarla belirlenmiş ve pek çok ülke tarafından kabul edilen çocuk hakları yasalarında özenle belirtilmiştir. Modern çocukluk paradigmasından hareketle, çocuğun yetişkinlerden farklı olduğu kabul edilmiş ve pek çok ülkede suça yönelen ve suç işleyen çocuklara yönelik bir çocuk adalet sistemi oluşturulmuştur. Bu sistem, çocuğun yetişkinlerden ayrı olarak yargılanması ve ayrı kurumlarda yeniden toplumsallaşmasının sağlanması amacıyla kurulmuştur (Öntaş, 2008: ss.21-37). Buna göre, çocuk adalet sisteminin temel amacı, suça itilmiş çocuğun özel durumuna uygun muameleye tabi tutulması, şartlar ne olursa olsun çocuğun yararının gözetilmesi, hukuki yaptırım sürecinden en az zararlı çıkması sağlanarak iyileştirilmesi ve topluma yeniden kazandırılması olmalıdır (Akyüz, 2012). Çocuk mahkemelerinin kurulmasının ve çağın koşullarına bağlı olarak geliştirilmesinin temelinde bu yaklaşımın olduğu varsayılmaktadır.

1. Suça Sürüklenen Çocuklar ve Çocuk Adalet Sistemi

Yaşam zincirinin doğal ve değişmez halkalarından biri olan çocukluk, insan yaşamının bir evresi ve yetişkinin de kaçınılmaz geçmişi (Elibol, 1998). Sözlük anlamı “insan yavrusu” olan

“çocuk” kavramı, Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 1. maddesinde (UNICEF, 1998) “daha erken reşit olma durumu hariç, 18 yaşına kadar her insan çocuk sayılır” şeklinde tanımlanır. Türk Ceza Kanunu'nda ise “çocuk” kavramı madde 6'da “henüz 18 yaşını doldurmamış kişi” olarak ifade edilirken, madde 31'de “çocukluk” 0-12, 12-15 ve 15-18 yaş aralıklarını kapsayacak şekilde 3 gruba ayrılmış ve her yaş aralığı için ayrı ceza ehliyeti tanımlanmıştır (Göç, 2006).

Çocuğun ceza sorumluluğu, suçu işlediği sıradaki fiziksel, zihinsel ve ruhsal olgunluğuna; bir diğer ifade ile haksız eyleminin niteliğini ve sonucunda olabilecekleri anlama kabiliyetine bağlıdır. Bu olgunluğa henüz erişmemiş olan çocukların cezai sorumluluğu yoktur (Sevük, 1998: s.9). Ancak birçok ülkede “çocuk suçu” grubunun belirlenmesinde kullanılan tek ölçü yaştır; bir başka ifade ile “suça itilmiş çocuk”, ceza hukuku açısından belli bir yaşın altında olan çocuktur. Bu yaş sınırı ise genel olarak 7 ila 21 yaşları arasında değişen alt ve üst sınırlara sahip olmakla birlikte, ülkeden ülkeye farklılık gösterebilmektedir. Tekin (2005: s.488), çeşitli ülkelerde farklı olarak uygulanan ceza ehliyeti yaşı alt sınırını şu şekilde sınıflandırmıştır: Avustralya (Tazmania), Bangladeş, Kıbrıs Rum Kesimi, Gana, İrlanda, Ürdün, Kuveyt, Lübnan, Pakistan, Sudan ve Suriye'de 7; Sri Lanka ve İskoçya 8; Irak ve Filipinler'de 9; Avustralya'nın pek çok eyaleti, Nepal, Yeni Zelanda, Nikaragua ve İngiltere'de 10; Kanada, Kore ve Uganda'da 12; Cezayir, Çad, Fransa, Polonya ve Tunus'da 13; Bulgaristan, Çin, Almanya, Macaristan, İtalya, Japonya, Libya, Romanya, Rusya, Vietnam ve Yugoslavya'da 14; Danimarka, Mısır, Finlandiya, Norveç, İzlanda, Peru, Sudan ve İsveç'te 15; Arjantin, Azerbaycan, Bolivya, Şili, Küba, Portekiz, İspanya ve Ukrayna'da 16; Belçika, Kolombiya, Panama ve Peru'da 18. Bahsi geçen ülkelerde, belirtilen yaşın altındaki çocukların ceza ehliyeti olmadığı kabul edilmektedir. Bununla birlikte, ceza hukukundaki “yaş”, özel hukuktaki “rüşt yaşı”ndan ayrı tutulmakta; cezai rüşt yaşı, suça yönelmiş çocukları büyük suçlulardan ayıran sınırı teşkil etmekte ve cezai rüşt yaşının altındaki yaş grupları için koruyucu tedbirler uygulanmaktadır (Gölcüklü, 1962: s.5). Çocuk Koruma Kanunu'nda ise suça sürüklenen çocuk, “kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuk” şeklinde tanımlanmıştır (Resmi Gazete, 15.07.2005; Karataş & Mavili, 2019).

Çocuğun suç içeren davranışa yönelmesindeki nedenler uzun zamandır tartışılmakta ve uzmanların gerek anket ve literatür araştırmalarıyla, gerekse cezaevi ve çocuk ıslahevi (bugünkü adıyla “çocuk eğitimevi”) incelemeleriyle açıklanmaya çalışılmıştır. 18. yüzyıldan itibaren popüler hale gelen Pozitivist Okul anlayışına göre, pek çok davranışın temelinde olduğu gibi suçlu davranışın temelinde de gözlemlenebilir en somut birim olan “birey” bulunmaktadır. Biyolojik unsurları temel alan bu yaklaşıma göre “suç teşkil eden davranışlar, esasen bireyin kontrolü dışında cereyan eden bir takım biyolojik mekanizmalar neticesinde meydana gelen ve iradenin

herhangi bir etkisinin olmadığı refleksif davranışlardır” (Dolu, 2012: s.153). Pozitif bilim anlayışını kriminolojiye ilk uygulayan bilim insanlarından birisi olan Cesare Lombroso, suçun kalıtsal bir miras olduğunu ve belirli biyolojik özellikler sonucunda bireyin “suçlu olarak doğduğunu” iddia etmiştir. Sonraki çalışmalarında pahalılık, yoksulluk, göç, adalet sisteminin düzgün çalışmaması gibi toplumsal olguların da suç olgusu üzerinde etkisi bulunabileceğini kabul eden Lombroso, suç üzerinde genetik ve çevresel faktörlerin birincil derecede etkili olduğunu vurgulamıştır (Miller, 2009: s.185; Vito ve Maahs, 2017: s.69). Lombroso’nun suç olgusunu açıklamaya yönelik biyolojik yaklaşımı, bu faktöre çok fazla önem atfederek suça yol açan çevresel etkenleri göz ardı etmesi noktasında eleştirilmektedir. Suçun çok katmanlı ve kompleks yapısını zorunlu bir nedenselliğe dayandırmak yerine, ortaya çıkmasına neden olan eğilim ve yönelimleri anlamayı amaçlayan disiplinler arası bir yaklaşımla ele alınması gerekliliği kriminoloji alanında her geçen gün popülerliğini artıran bir bakış açısı olarak kabul görmektedir (Gökulu, 2019: ss.1486-1487).

Yapılan araştırmalar, bazı kalıtsal özelliklerin çocuğun suça yönelmesinde etkili olabileceğini kabul etmekle birlikte, Lombroso’nun doğuştan suçlu teorisine karşı niteliktedir. Akıncı ve Atakan’a göre (1968: s. 20) çocuğu suça iten birçok etken bir arada bulunmakta fakat ilk bakışta kendisini gösterebilen neden, o suçun tek nedeniymiş gibi bir kaniya yol açmaktadır. Sevük (1998: s.45) çocuğun davranışlarının, içinde yetiştiği ortamın özelliklerine göre biçim aldığını ve bu nedenle çocuğun içinde bulunduğu aile, okul, iş ve boş zamanların değerlendirildiği çevrenin çocuk suçluluğu ile doğrudan ilişkili olduğunu vurgulamıştır. Çataloluk (1983: s.993) ve Altay (1989: s.76), çocuğun içinde yer aldığı ailenin karşılaştığı ekonomik zorluklar, eğitim eksikliği, sağlık imkânlarının yetersiz oluşu, kötü ev koşulları ve düzensiz aile yapısı gibi ailesel faktörlerin çocuk suçluluğu üzerinde önemine değinirken; Öter ve Akalın (1993: ss.115-116) da ekonomik yetersizlik, kötü yaşama koşullarına sahip evler, fakirlik, kalabalık nüfus ve yüksek oranda göç gibi nedenleri öne sürerek Çataloluk ve Altay’ın görüşünü desteklemiştir. Attar (1993: s.32), aile kadar akut psikiyatrik bozukluklar, düşük okul başarısı, cinsel rolü oynamada yetersizlik, düşük özsaygı, ana-babaların yaptığı olumsuz değerlendirmeler, arkadaşsızlık, gerilim, depresyon ve olgunlaşamama gibi çocuğun gelişim sürecinde yaşamış olduğu bireysel sorunların da suça sürüklenmede etkisi olduğunu belirtmiştir. Dönmezer (1994: s.310) ve Akalın (1999: s.527) ise madde kullanımı, alkol, suç sayılan davranışlara sahip aile bireyleri ve kötü arkadaş çevresi gibi çevresel faktörlerin çocuğun suça sürüklenmesinde biyolojik etkenlerden daha güçlü rol oynadığını ifade etmişlerdir. Genel duruma bakıldığında, çocuğun davranışlarının, içinde yetiştiği ortamın özelliklerine göre biçim aldığı ve çocuğun suça yönelmesinde, çevresel nedenlerin bireysel nedenlerden daha fazla rol oynadığı yaygın olarak kabul edilmiştir. Bu nedenle, suçlu çocukların suçu bilinçli ve istemli olarak işlemediği; içinde buldukları şartlar ve yaşam koşulları

çerçevesinde suça itilmiş olduğu sosyolojik ve hukuki anlamda kabul görmüştür (Sevük, 1998: s.45; Dinç, 2013: ss.37-41).

Türkiye'deki çocuk suçluluğu ile ilgili çalışmaların 1930'lu yılların başlarına dayandığı; bundan önceki dönemlerde, suç işlemiş çocukların ıslah edilmesi konusunda birtakım girişimler olsa dahi, çocuk suçluluğunu sosyal bir olgu olarak kabul eden ve bilimsel olarak tartışan herhangi bir çalışmanın olmadığı bilinmektedir. Dönmezer (1943: s.97) bunun nedenini Türkiye'de suç istatistiklerinin 1935 yılından itibaren tutulmaya başlamasına bağlamaktadır. Ancak daha sonra yapılan çalışmalar Türkiye'de ve dünyada çocuk suçluluğunun devamlı olarak arttığını, çocukların grup halinde işledikleri suçların endişe verici bir hal aldığı, suç işleyen çocukların yaş ortalamasında gittikçe düşüş yaşandığını ve çocukların suça itilmesinde aile ve sosyal çevresinin önemli rol oynadığını ortaya koymaktadır (Kalyoncu, 2009; Ereş, 2009; Dinç, 2013; Acar ve diğerleri, 2015; Çopur ve diğerleri, 2015; Çelik & Efe, 2018). Özellikle Türkiye'de büyük şehirlerde ve sanayileşmekte olan bölgelerde ailelerin karşılaştığı sosyo-ekonomik değişiklikler, hızlı nüfus artışı ve bu artışa bağlı olarak çocukların eğitimi ve iyi yetişmesi için gereken imkân ve araçların temin edilmesinin zorlaşması çocuk suçluluğunun artmasına neden olabilmektedir. Akademik çalışmaların yanı sıra Altay(1989: s.78), gerek başkanlık görevini yürüttüğü 1. Ankara Çocuk Mahkemesi'nde, gerekse yurdun çeşitli bölgelerinde yargıç ve cumhuriyet savcısı olarak görev yaptığı sürede edindiği tecrübelerinin, çocukların suça sürüklenmesinde ailesel ve çevresel faktörlerin etkili olduğunu öne süren araştırmalarla benzerlik gösterdiğini ifade etmiştir.

Aile yapısında meydana gelen değişimler ve aile içi şiddet, boşanma, çocuk ihmal ve istismarı gibi sorunlara ek olarak, çocuk suçluluğunda yaşanan artış ile birlikte "suça sürüklenen çocuk" ve "çocuk adaleti" kavramları ön plana çıkmaya başlamış ve çocuğun korunması sorunu gerek dünyada gerekse ülkemizde en önemli sorunlardan biri haline gelmiştir. Bu durum çocuğun korunması görevinin, farklı disiplinlerde lisans eğitimi almış olan psikolog, sosyal hizmet uzmanı, pedagog gibi uzmanlar eşliğinde, özel ihtisasa sahip mahkemelerce karşılanmasını zorunlu kılmış; bu kapsamda çocuk ve aileyi odak alan aile mahkemeleri ve çocuk mahkemelerinin kurulmasına zemin hazırlamıştır. (Güneş & Olungan, 2014: s.218)

2. Çocuk Mahkemelerinin Kurulması

Çocuğun toplumun bir parçası, bir birey olarak sevgi ve şefkate lâyık olması ve korunması, toplumların kültür düzeylerini göstermede bir ölçü sayılmakta; çocukların kötü muamele gördüğü, ihmal ve istismar edildiği toplumlar geri kalmış bir kültür seviyesini, buna karşılık çocuklara değer veren ve onlara sağlıklı gelişme olanakları sağlayan toplumlar ise ileri bir kültür seviyesini işaret

etmektedir (Roma, 1966: s.44; Aktaran: Akyüz, 2012: s.1). Çocuk adalet sistemi çocuğa ve çocuğun ihtiyaçlarına ilişkin bütüncül bir bakış açısı ile yaklaşan, içinde farklı rol ve sorumluluklara sahip meslek elemanlarının görev aldığı, “çocuk” odaklı bir adalet sistemidir. Çocuk mahkemeleri ise, çocuk adalet sisteminin en önemli halkalarından biri olarak çocuğun korunması, toplumla bütünleşmesi, tedavi ve rehabilite edilmesi ve çocuk suçluluğunun denetim altına alınması gibi amaçlara hizmet etmektedir (Uluğtekin, 2004; Kırmısoy ve ark., 2013).

Çocuk haklarının korunmasına yönelik atılan ilk adım 1924 yılında, Cenevre’de hazırlanan ve temelde 5 ilkedен oluşan bir bildirinin, 20 Kasım 1959 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 1386 sayılı karar ve “Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi” adıyla kabul edilmesidir. Daha sonra, 1978 yılında Polonya, Birleşmiş Milletler’e çocukların da birey olarak haklarının var olduğu ve bu hakların korunması gerekliliği üzerine bir sözleşme taslağı sunmuş; bu taslak, uzun süren çalışmalar sonunda, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi’nin 30. yıldönümü olan 20 Kasım 1989’da “Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi”² adıyla resmîyet kazanmış ve 2 Eylül 1990 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye’de ise 14 Eylül 1990 tarihinde imzalanan Çocuk Hakları Sözleşmesi, 23 Aralık 1994 tarihinde onaylanarak, 27 Ocak 1995 tarih ve 22184 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanmasıyla birlikte yürürlüğe girmiştir (Saldırım, 1999). Sözleşmenin 3. maddesi, çocukların haklarının korunması hususunda şu ifadeleri içermektedir (Resmî Gazete, 27.01.1995):

1. Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşüncedir.
2. Taraf devletler, çocuğun ana-babasının, vasilerinin ya da kendisinden hukuken sorumlu olan diğer kişilerin hak ve ödevlerini de göz önünde tutarak, esenliği için gerekli bakım ve korumayı sağlamayı üstlenirler ve bu amaçla tüm uygun yasal ve idari önlemleri alırlar.
3. Taraf devletler, çocukların bakımı veya korunmasından sorumlu kurumların, hizmet ve faaliyetlerin özellikle güvenlik, sağlık, personel sayısı ve uygunluğu ve yönetimin yeterliliği açısından, yetkili makamlarca konulan ölçülere uymalarını taahhüt ederler.

Uluğtekin (2004: ss.7-8), çocuk adalet sistemlerinin “suç kontrol modeli” ya da “geleneksel yaklaşım”, “rehabilitasyon modeli” ya da “refah yaklaşımı” ve “adil yargılanma modeli” yada “adalet yaklaşımı” adıyla bilinen 3 temel model ve yaklaşıma dayandığını ifade etmiştir. “Suç kontrol modeli” ya da “geleneksel yaklaşım”da amaç suçluların korunmasıdır; bu nedenle suç işleyen çocuk tutuklanarak cezaevine konmalı, ceza suçludan çok suça uygun olmalı ve suçluyu toplumdan uzak tutacak biçimde infaz edilmelidir. “Rehabilitasyon modeli” ya da “refah yaklaşımı” suça itilmiş çocukların üretken ve uyumlu bireyler olarak topluma yeniden kazandırılmasını amaçlamaktadır. Çocuk suçluluğunun toplumsal ve bireysel etkilerin ortak bir

²“Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi” bazı kaynaklarda “Çocuk Haklarına Dair Sözleşme” olarak da geçmektedir.

ürünü olması nedeniyle, çocuğun suç teşkil eden davranışları araştırılarak, içinde bulunduğu psiko-sosyal ve ekonomik koşullar içinde değerlendirilmeli ve cezalandırılmaktan ziyade gereksinimlerine uygun geniş bir hizmet ağından yararlandırılmalıdır. “Adli yargılanma modeli” veya “adalet yaklaşımı” ise kişisel özgürlüklerin her koşulda korunmasını, devletin vatandaşların üzerindeki kısıtlayıcı gücünün sınırlandırılması düşüncesine dayanır. Buna göre, polisin tutuklama ve soruşturma sırasında çocuğun kişisel haklarına zarar vermeyecek biçimde hareket etmesi, yargılama sürecinde suç hakkındaki savlar araştırılarak çocuğun haklarının korunması ve eşit suça eşit ceza verilmesi sağlanmalıdır.

Uluğtekin (2004: s.6)ayrıca, tümüyle çocuklara özgü, çocuğu bir “baba” gibi koruyarak çıkarlarını en üst düzeyde gözetken, çocukların suç işlemesini önlemek için onların gereksinim ve sorunlarını gidermeyi amaçlayan Çocuk Mahkemeleri’nin 4 temel ilkeye dayanarak kurulduğunu söyler. Bunlar;

- 1- Çocuğun gelişimini sürdürmekte olan bir varlık olduğu ve ona bir yetişkin gibi davranarak işlemiş olduğu suçtan tümüyle onu sorumlu tutmanın yanlış olduğu,
- 2- Çocuğun bir yetişkine kıyasla rehabilite edilmeye daha uygun olduğu, bu nedenle adaletin cezadan çok eğitici ve tedavi edici bir yaklaşımla uygulanması gerektiği,
- 3- Çocuk hakkında karar verirken, içinde bulunduğu özel koşullar ve ihtiyaçları göz önünde bulundurmanın önemi,
- 4- Çocuk adalet sisteminin, yetişkinlerin tabi olduğu katı, karmaşık ve cezalandırıcı işlemlerden uzak tutulması gerektiğidir.

İlk çocuk mahkemesinin 1899 yılında Amerika Birleşik Devletleri’nin Illinois eyaletinin Chicago kentinde kurulduğu; bunu İngiltere, Fransa, İtalya, Almanya, Sovyetler Birliği ve İspanya’da kurulan çocuk mahkemelerinin izlediği bilinmektedir (Yavuzer, 2009: s.280). Ülkemizde ise Adalet Bakanlığı ilk kez 1945 yılında, daha sonra 1952 yılında hazırlanan tasarılar ile Çocuk Mahkemeleri’ni kurmaya teşebbüs etmiş, ancak her iki tasarı da kanunlaşmamıştır. Son olarak 1965 yılı Ocak ayı içinde “Çocuk Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun Tasarısı” adıyla 5 bölüm ve 49 maddeden meydana gelen bir tasarı daha hazırlanmıştır. Bu tasarı kapsamında, her Ağır Ceza Mahkemesi nezdinde bir Çocuk Mahkemesi kurulması, mahkemede görev alacak yargıçların süreli olarak ve seçimle göreve getirilmesi; yargıçların evli, çocuk sahibi ve pedagoji, psikiyatri, tıp veya sosyal yardım alanlarında çalışmış kişilerden seçilmesi gibi koşullar öngörülmüştür (Günel, 1965: s.338). Ayrıca tasarıda Çocuk Mahkemeleri, bağlı olduğu Ağır Ceza Mahkemesi’nin yetkili olduğu bölgede yer alan 18 yaş altındaki çocukların hafif hapis, para cezası veya bunlardan her ikisini gerektiren davalar ile asliye

sulh ve asliye ceza mahkemesinin görev alanında yer alan dava türlerine bakmakla görevlendirilmiştir. Tasarıda, suç işlediği sırada 12 yaşını bitirmemiş çocuklar için kovuşturma yapılmayıp, yalnızca tedbir uygulanması; 12 yaşından büyük 18 yaşından küçük olanlar için ceza ile birlikte tedbir uygulanması; suç işlememiş ancak ahlakı bozulmuş (ya da bozulma tehlikesi gösteren), terk edilmiş, dışlanmış, tehlike arz eden veya itaatsizlik gösteren çocuklar hakkında da yine tedbir uygulanmasından söz edilmiştir. Duruşmaların gizlilik esasına uygun olarak yapılması, çocuğun velisinin, vasisinin ya da sosyal hizmet uzmanının duruşmaya başkan izni ile katılması; ceza sürelerinin ise ıslah evlerinde veya yetişkin cezaevlerinin özel bölümlerinde geçirilmesi, tasarıda üzerinde durulan diğer maddelerdir (Günel, 1965: ss.339-340). Ancak bu tasarı da hayata geçirilememiş, Türkiye’de Çocuk Mahkemeleri’nin kuruluşu 1979 yılına kadar gerçekleştirilememiştir.

Uluslararası düzeyde çocuk adaleti konusunda önemli bir gelişme olan Çocuk Mahkemeleri’nin Batılı ülkelerde kurulmaya başlanması üzerine, ülkemizde de – çoğu sosyolog ve hukukçu – pek çok isim Çocuk Mahkemeleri’nin Türk adalet sisteminde yer alması gerekliliğini konu alan yazılar kaleme almıştır. Şensoy (1949), Türkiye’de Çocuk Mahkemeleri’nin kurulmasına ilişkin meclise sunulan ancak hayata geçmeyen ilk tasarının ardından “Çocuk Suçluluğu - Küçüklük - Çocuk Mahkemeleri ve İnfaz Müesseseleri” adlı bir çalışma yayınlamış; bu çalışmada Fransa, İngiltere, Belçika, Almanya, İtalya, İsviçre ve Amerika Birleşik Devletleri’ndeki Çocuk Mahkemeleri’ni karşılaştırarak, uluslararası düzeyde çocuk adalet sistemine eleştirel bir gözle yaklaşmıştır. Altürk (1961), İnanç (1965), Atalay (1967) ve Alanyalı (1968), İngiliz çocuk adalet sistemi ve İngiltere Çocuk Mahkemeleri hakkında yapmış oldukları çalışmaları ile Türkiye’de de benzer bir çocuk adalet sistemi kurulması düşüncesini desteklediklerini ifade etmişlerdir. Aybar (1966), Cuhruk (1966), Akkan (1967), Gölcüklü (1967) ve Özkan (1970) Fransız çocuk adalet sistemi ve Fransa Çocuk Mahkemeleri çerçevesinde benzer çalışmalar ortaya koyarken; Güray (1974) ise İtalya Çocuk Mahkemeleri hakkındaki araştırmasını benzer bir çerçevede ele alarak yayınlamıştır. Amerikan ve Macar Çocuk Mahkemeleri’ni çok yönlü biçimde araştırarak karşılaştırmasını yapan Karabel (1967: s.158), 1965 yılında “Çocuk Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun Tasarısı”nın sunulmasından sonra kaleme aldığı yazısında çocuk mahkemeleri konusunun nihayet Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde görüşülüyor olmasından duyduğu memnuniyeti belirterek, Türk çocuğunun hakları korunarak yetişmesi ve topluma faydalı bir insan olma imkânına sahip olması için kanun tasarısının bir an evvel yasalaşmasını arzu ettiğini ifade etmiştir. Kıray (1969), Çocuk Mahkemeleri’nin kronolojik olarak gelişimini irdeleyerek, eski çağlardan itibaren çocuk adalet sisteminde meydana gelen değişiklikleri ve çağımızdaki yansımalarını tartışmıştır. Bamyacıoğlu (1969), 1965 “Çocuk Mahkemelerinin

Kuruluş, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun Tasarısı'nın suça itilmiş çocukların, yetişkin mahkemelerinden ayrı bir tutumla yargılanacak olmasının yanı sıra; çocuğun içinde bulunduğu sosyo-kültürel yapıya bağlı olarak gerekli tedbir ve koruma kararlarının alınması hususunda da fayda sağlayabilecek olması nedeniyle önemli olduğunu belirtmiştir. Yavuzer (1977: s.137) ise aynı kanun tasarısı hakkındaki görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir:

Yasa tasarısı tümü içinde ele alındığında bazı boşluklara rastlanabilir. Uygulama safhasında birtakım zorluklara uğranacağı şimdiden görülmektedir. Zira ülkemizde çocuk ve gençlik psikolojisinin yanında suçlu çocukların yeniden eğitimi konusunda ihtisaslaşmış eleman sayısı yok kadar azdır. Bütün bunlara rağmen tasarının, çocukların suç işleme nedenlerinin yetişkinlere oranla farklı olduğunu kabul eden, soruna psiko-sosyal açıdan bakan ve bu doğrultuda çözüm arayan bir tasarı olması, gençlerin onurlarının korunmasına özen göstererek onlara iş öğretmesi, çalışma olanakları araması ve topluma yeniden uyumlarının sağlanması için tüm çarelere başvurusu açısından önemi büyüktür.

“Çocuk Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun Tasarısı” ile ilgili ilk değerlendirmeyi, o dönem Birleşmiş Milletler tarafından Türkiye’de suçların önlenmesi ve suçluların ıslahı konusunda görevlendirilen uzman Lopez-Rey’in yaptığı bilinmektedir. Lopez-Rey, 1965 yasa tasarısını, 1889 tarihli İtalyan Ceza Kanunu modelinin aynen koruduğunu ve etkisini yitirmiş bir sistemi savunmanın doğru olmadığını belirterek eleştirmiştir. Lopez-Rey, değerlendirmesinde 12 yaşından küçük çocuklar hakkında cezai işlem yapılmaması, 12-18 yaş arası çocukların davalarının Çocuk Mahkemeleri’nde görülmesi, suç işleyen çocukların Türk Ceza Kanunu’ndan tümüyle çıkarılarak mevcut sistemin terk edilmesi ve çocuk mahkemeleri yasası ile çağdaş bir çocuk adalet sistemi oluşturulması gibi önerilerde bulunmuştur. Ayrıca Lopez-Rey bu yeni sistemde suç işleyen çocuk için “cezai yaptırımlar” yerine “tedbirler” uygulanmasını; bu tedbirlerin çocuğun gereksinimlerine göre belirlenmesini ve çocuğun hapis cezasının yerine getirildiği bir müesseseye değil, eğitim kuruluşu işlevi gören bir ıslah evine gönderilmesini önermiştir (Uluğtekin, 2004: ss.56-57).

3. Türkiye’de Çocuk Mahkemeleri

Türkiye’de çocuk adalet sisteminde gösterilen en büyük gelişmelerden biri 7 Kasım 1979 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilerek, 21 Kasım 1979 tarihinde 16816 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan ve 1 Haziran 1982 tarihinde yürürlüğe giren 2253 sayılı “Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun”dur. Fıilen Haziran 1982’de göreve başlaması öngörülen fakat görev alacak yargıç ve savcı sayısının yeterli olmaması nedeniyle ancak 1987 yılında Ankara’da açılabilen 1. Çocuk Mahkemesi’ne, ilk olarak 1987 yılının Eylül ayında bir psikolog ve bir pedagoğ atanmıştır (Yavuzer, 2009: s.280; Güneş & Olungan, 2014: s.219).

Altay, (1989: ss.78-82), başkanlık görevini yürüttüğü 1. Ankara Çocuk Mahkemesi'nde, faaliyete geçtiği 5 Ekim 1987 tarihinden 1987 yılı sonuna kadar görülen 21 davadan 14'ünün ırza geçme, ırza geçmeye teşebbüs tasaddi ve alıkoyma, 4'ünün öldürmeye teşebbüs, 2'sinin gasp ve 1'inin orman yakma suçları olduğunu; 1988 yılı başından 8 Mart 1988 tarihine kadar görülen 101 davadan ise 5'inin ırza geçme, ırza geçmeye teşebbüs tasaddi ve alıkoyma, 3'ünün gasp, 2'sinin tedbirsizlik ve dikkatsizlik sonucu orman yakma, 1'inin tedbirsizlik ve dikkatsizlik sonucu ölüme neden olma, 2'sinin yaralama, 1'inin bıçak teşhir, 1'inin silahla tehdit, 1'inin öldürmeye teşebbüs, 1'inin resmi evrakta sahtecilik, 1'inin gaspla birlikte ırza geçme, 1'inin resmi mercilere yalan beyanda bulunma ve 82'sinin muhtelif suretlerde hırsızlık suçunu oluşturduğunu belirtmiştir. 1987 yılı içerisinde hiçbir hırsızlık davasının mahkemeye intikal etmemesine karşın; 1988 yılında büyük oranda hırsızlık davasının görülmesini Altay, 2 Mart 1988 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanan 3412 sayılı kanunla 2253 sayılı kanunda yapılan değişikliğe bağlamaktadır. Buna göre, o zamana kadar bir Ağır Ceza Mahkemesi niteliğinde görülen ve sadece ağır ceza suçlarına bakan 1. Ankara Çocuk Mahkemesi, bu yasa değişikliği ile küçüklerin genel mahkemelerde görülen tüm davalarına bakmakla görevlendirilmiş ve 87 hırsızlık davası 37 gün gibi kısa bir sürede Çocuk Mahkemesi'ne intikal etmiştir. Bunun nedeni, genel olarak Ağır Ceza Mahkemeleri'nin suçun işlenmesinden önce kişiye müdahalede bulunmayıp, davanın mahkemeye intikalinden sonra duruşma safhasında göreve başlaması ve nihai hükümle görevi bitirmesine karşılık; Çocuk Mahkemeleri'nin çocukla suçu işlemeden, hakkında iddianame ile dava açılmadan önce ilgilenererek göreve başlamasıdır.

2253 sayılı kanunun 3412 sayılı kanunla değişikliğe uğrayan 14 maddesi uyarınca velisi, vasisi, çocuğa bakmakla mükellef olan kimse ya da Cumhuriyet Savcılığı'nın talebi üzerine; beden, ruh, ahlak gelişimi ve güvenliği tehlikede olan ya da itaatsizlik gösteren çocuklar hakkında 10. maddede yer alan tedbirleri alma ve uygulama yetkisi de Çocuk Mahkemeleri'ne verilmiştir. Bu maddede yer alan tedbirler veliye, vasiye veya bakımı üstlenen bir akrabaya teslim etme veya güvenilir bir aile yanına ya da bu amaçla kurulmuş çocuk bakım ve yetiştirme yurtlarına yerleştirme; genel katma bütçeli daireler, mahalli idareler, bankalar, iktisadi devlet teşekkülleri vb. tarafından kurulmuş fabrika, ziraat işletmesi, müessese gibi iş yerlerine ya da meslek sahibi bir ustanın yanına yerleştirme; gerekli görüldüğü halde bir hastane veya özel eğitim kurumlarına yerleştirme olarak sıralanmaktadır. Bu aşamada çocuk henüz bir suç işlememiş ancak işleme eğilimde ya da korunmaya muhtaç durumdadır (Altay, 1989: ss.82-83).

Çocuk Mahkemeleri bir başkan ve iki üyeden oluşmakta, ayrıca 2253 sayılı kanunun 30. maddesi gereği –sosyal araştırma ve gözetimi yapmak üzere –sosyal hizmet uzmanı, sosyolog,

pedagog, psikolog ve psikiyatrist gibi alan uzmanları³ atanmaktadır. Kanununun 31. maddesine göre ise, “gözetim delegeleri” adı verilen bu görevliler, gözetimlerine verilen çocukların "eğilimlerini ve gidişatını" devamlı olarak gözetmek ve çocuğun ebeveynlerinden veya diğer kişi ve kurumlardan çocuk hakkında bilgi toplayarak durumu iki ayda bir olmak üzere raporla mahkemeye sunmakla görevlidirler (Uluğtekin, 2004: s.65).

Yargılama safhasında ise, kanununun 20/1 maddesi uyarınca ceza ve tedbir kararları uygulanmadan önce, çocuğun işlediği suçun anlam ve sonuçlarını idrak edebilecek bedeni, akli ve ruhi sağlığa ve olgunluğa sahip olup olmadığının tespiti yapılmalıdır. Kanununun 20/2 maddesi ise ceza uygulanmadan önce çocuğun aile, okul, yetişme ortamı veya içinde bulunduğu şartlar ile gerekli görülen sair hususların Çocuk Mahkemeleri bünyesinde görev yapan alan uzmanları ya da bu personelin iş yoğunluğu nedeniyle müsait olmaması durumunda özel kurum ve kuruluşlardan görevlendirilen kişiler tarafından araştırılması ve 11. maddede belirtildiği şekliyle inceleme raporu oluşturulmasını öngörmektedir. Ancak, inceleme raporunun düzenlenmesi, gerekli görülmesi halinde mahkemenin takdirine bırakılmıştır (Altay, 1989: ss.84-86).

Uluğtekin (2004: s.157), inceleme raporlarının işlevine ve önemine dikkati çekerek; raporun düzenlenmesinin mahkemenin takdirine bağlı olmak yerine zorunlu olması gerektiğini belirtmiştir. Alan uzmanı, çocuğun yanı sıra ailesi, arkadaşları, okul çevresi ve sosyal çevresi ile iletişim kurarak, yargı sürecinden en az zararla çıkmasında, onu suça iten nedenlerin araştırılmasında ve çözülmesinde etkin rol oynar. Dolayısıyla, alan uzmanı tarafından ve müracaatçı ile alan hizmet uzmanı arasındaki iletişime dayanarak hazırlanan sosyal inceleme raporları, çocuk mahkemesi ile diğer kaynaklar arasında bir köprü işlevi görerek, suça itilmiş çocuğun yeniden sosyalleşmesi sürecinin başlangıç noktasını temsil etmektedir. Saruç ve Güneş de (2014: s.116), çocuklara ilişkin davalarda yetkili makamın karar vermeden önce, alan uzmanları tarafından hazırlanan sosyal inceleme raporlarını okumanın, çocuğun sosyal ve ailevi geçmişi, okul durumu, eğitim tecrübesi gibi konularda bilgi sahibi olmasını sağlaması nedeniyle son derece önemli ve vazgeçilmez olduğunu vurgulamaktadır. Bu bağlamda söylenebilir ki, alan uzmanları çocuğa yakalama anından itibaren destek olmak, çocuğun özel durumu ve kişilik özellikleri hakkında sosyal inceleme raporları hazırlamak, suça itilmiş olan çocuğu denetlemek/süpervize etmek ve yönlendirmek, hapis cezası süresince ve salıverilme sonrasında çocuğa destek sağlamak (tamamlayıcı bakım) gibi sürecin tamamını kapsayan görevleri yerine getirmesi nedeniyle Çocuk Mahkemeleri’nde oldukça işlevsel ve önemli bir yere sahiptir. (UNICEF, 2013; Parlak & Çelebi, 2018: s.168)

³Çalışmanın bundan sonraki kısmında Çocuk Mahkemeleri’nde görev yapan sosyal hizmet uzmanı, sosyolog, pedagog, psikolog ve psikiyatrist gibi meslek gruplarından “alan uzmanı” olarak bahsedilecektir.

Güneş ve Olungan (2014), yaptıkları çalışmada Çocuk Mahkemeleri'nin suça itilmiş çocuğun adil yargılanması ve sağlıklı bir birey olarak topluma kazandırılması için son derece önemli bir parçası olan alan uzmanlarının, uygulamada karşılaştıkları zorluklara dikkati çekerek Çocuk Mahkemeleri'nin çalışma koşullarının iyileştirilmesi için önerilerde bulunmuşlardır. Buna göre alan uzmanlarının sosyal inceleme sırasında karşılaştığı güçlüklerin başında personel sayısının az, buna karşılık takip edilen dosya sayısının fazla olması nedeniyle yaşanan iş yoğunluğu gelmektedir. Bir alan uzmanına ayda ortalama 15-40 dosya yönlendirildiğini; ancak, bir çocuğun ailesi ve sosyal çevresinin incelenerek, detaylı bir rapor yazılabilmesi için en az 2 iş gününe ihtiyaç duyulduğunu belirten Güneş ve Olungan uzmanlara yönlendirilen dosya sayısının sınırlandırılması gerektiğini ifade etmektedir. Çalışmada bahsedilen bir diğer sorunun Aile ve Çocuk Mahkemeleri'nde çalışan alan uzmanlarının adliye içinde çalışma ve görüşme odalarının olmaması, sosyal incelemeye giden uzmanlara araç tahsis edilmemesi, çoğu zaman yol giderlerinin karşılanmaması, herhangi bir güvenlik önlemi alınmaması gibi yetersiz fiziki koşullar olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca, özel ihtisas mahkemesi olan Çocuk Mahkemeleri'nde çalışan ve çoğu lisans derecesine sahip alan uzmanlarının zaman zaman özel uzmanlık konuları gerektiren dosyalar takip etmek durumunda kaldıkları ancak bununla ilgili yeterli hizmet içi eğitim ve süpervizyon desteği alamadıkları eleştirilen bir başka noktadır.

Sonuç

Çocuk Mahkemeleri'nin işleyişi konusundaki görüşler suç ve çocuk ilişkisini genellikle hukuk boyutu ve sosyal hizmetler boyutu olmak üzere iki boyutta ele almaktadır. Hukuk boyutu suça sürüklenmiş çocuğun, işlediği suçun mahiyetine uygun ve adil bir biçimde yargılanması noktasına değinirken; sosyal hizmet boyutu çocuğun bu yargı sürecinden en az hasarla ve sağlıklı bir biçimde çıkabilmesi için gereken önlemler üzerine yoğunlaşmıştır.

Özellikle 1930'lardan sonra – Batılı toplumların Çocuk Mahkemeleri konusundaki çalışmalarının da teşvikiyle – Türkiye'de çocuklara mahsus bir adalet sistemine ve Çocuk Mahkemeleri'ne olan ilgi ve gereksinimin arttığı görülmektedir. Çocukların yetişkin ceza sistemi yasalarına göre cezalandırılmak ve toplumdan kopararak hapsedilmek yerine; suç içeren davranışları terk ederek sağlıklı ve hem kendine hem de topluma faydalı bireyler olarak rehabilite edilmesi pek çok hukukçu ve toplum bilimci tarafından arzu edilmiş ve dile getirilmiştir.

Çocuk Mahkemeleri'nin öncelikli görevi suça eğilimli veya tehdit altındaki çocukları koruma altına almak, suç işlemesini önlemek; suça itilmiş çocuğu ceza yaptırımının yanı sıra rehabilite ederek topluma yeniden kazandırmak ve hükümden sonra da gözetim altında tutmaktır.

Dolayısıyla Çocuk Mahkemeleri'nin görevleri – diğer mahkemelerden farklı olarak – çocuk suç işlemeden önce başlayıp, yargılama, hüküm ve infaz sonrası gözetim ve denetim aşamalarında da devam etmektedir.

“Suçlu” damgası, çocuğun hayatı boyunca karşısına çıkacak ve yeniden suça yönelmesine zemin hazırlayacak biçimde kişiliğini etkileyecek bir etiket olarak görülmeli; bu nedenle suçlu geçmişini olan çocuklar meslek sahibi edindirilmeli, hoşgörüle, kendilerine ve içinde buldukları topluma faydalı bireyler olmaları yönünde desteklenmelidir. Sosyal inceleme raporları suç eyleminde bulunan çocukların geçmişini, suça sürüklenme sürecini ve gelecekte sahip olacağı kişiliği betimleyen belgelerdir. Suça eğilimli ya da suç faili olduğu tespit edilen çocuk hakkında sosyal inceleme raporu hazırlanmadan ya da hazırlanmış olan rapor dikkatle okunmadan verilecek olan ceza ya da tedbirin ne çocuğa ne de topluma bir faydası olacaktır.

Çocuğun geçmişi ve içinde bulunduğu özel şartların tahlili ne kadar önemliyse, bunu incelemek ve rapor etmekle görevli alan uzmanlarının çalışma koşulları da bir o kadar önemlidir. Çocuğun suça sürüklenmesine neden olan geçmiş yaşantı ve çevre koşullarını iyi derecede tahlil edebilen bir alan uzmanı, hazırlayacağı ve mahkemeye sunacağı raporda çocuğun geleceği için önemli kararlar verilmesinde rol oynayabilmektedir.

Çocuk Mahkemeleri konusunda yapılmış olan tüm araştırmalar ve yazılmış olan tüm eserlerin, mevcut sistemin mükemmel olmadığı; ancak, Çocuk Mahkemeleri'nin kurulmasının, sağlıklı nesiller yetiştirmek ve toplumu suçtan azami ölçüde arındırmak için önemli bir adım olduğu konusunda hemfikir oldukları söylenebilir.

Kaynakça

- Acar, G., Demir, A., Görmez, D., Keser, İ. (2015). *Aile ve Çocuk Suçluluğu İlişkisi*. Uluslararası Katılımlı 3. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Kongre Kitabı. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi
- Akalın, N. (1999). *Çocuğun Suça İtilmesinde Toplumsallaşma Öğelerinin Etkisi*. I. İstanbul Çocuk Kurultayı Bildiriler Kitabı. İstanbul: İstanbul Çocuk Vakfı Yayınları.
- Akıncı, Y., Atakan, T. (1968). *Psikolojik – Pedagojik – Hukuki Yönleriyle Suça Giden ve Suç İşleyen Çocuklar*. Hukuk ve Eğitim Serisi (3). İstanbul: Mim Yayınları.
- Akkan, K. (1967). Fransa'da Çocuk Mahkemelerinin Özelliği ve Çocuk Hâkiminin Duruşmadaki Rolü. *Adalet Dergisi*, 58(4), 269-284.

- Akyüz, E. (2012). *Çocuk Hukuku: Çocukların Hakları ve Korunması*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Alanyalı, A. (1968). İngiltere'de Çocuk Mahkemeleri, Suçlu Çocuklar ve Islah Kurumları. *Adalet Dergisi*, 59(9-10), 516-529.
- Atalay, S. (1967). İngiliz Çocuk Mahkemeleri. *Adalet Dergisi*, 58(1), 14-23.
- Altay, T. (1989). *Türkiye'de Çocuk Suçluluğu ve Çocuk Mahkemelerinin Rol ve Fonksiyonları*. İçinde: Ortak Kitap'89 (1), Ankara: Ortak Kitap.
- Altürk, H. (1961). İngiltere'de ve Gal'de Çocuk Mahkemeleri. *Adalet Dergisi*, 52(11-12), 1149-1161.
- Attar, H. (1993). *Eğitim ve Çocuk Suçluluğu*. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Aybar, A. (1966). Fransa'da Çocuk Mahkemeleri ve Suçlu Çocukların Usulü Muhakemesi. *Adalet Dergisi*, 57(12), 864-880.
- Bamyacıoğlu, N. (1969). Çocuk Suçluluğu ve Çocuk Mahkemeleri. *Adalet Dergisi*, 60(2), .90-94.
- Cuhruk, M. (1966). Çocuk Suçluluğu ve Fransa'da Çocuk Mahkemeleri. *Adalet Dergisi*, 57(1), 34-57.
- Çataloluk, S. (1983). Çocuk Suçluluğu. *Adalet Dergisi* (9), 973-1020.
- Çelik, E., Efe, A. (2018). Çocukların Suça Sürüklenmesinin Önlenmesinde Aile Kurumu ve Dinin Önemi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(4), 1425-1432.
- Çopur, E., Ulutaşdemir, N., Balsak, H. (2015). *Çocuk ve Suç*. Uluslararası Katılımlı 3. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Kongre Kitabı, 120-124. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi.
- Dinç, A. (2013). *Çocuk Suçluluğunda Ailenin Rolü*. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi.
- Dolu, O. (2012). *Suç Teorileri: Teori Araştırma ve Uygulamada Kriminoloji*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Dönmezer, S. (1943). Garp Memleketlerinde ve Memleketimizde Çocuk Suçluluğunun Umumi İnkişafı. *İş Mecmuası Çocuk Sayısı*, 34, 96-126.
- Dönmezer, S. (1994). *Kriminoloji*. İstanbul: Beta Basım – Yayımları.
- Elibol, Ş. (1998). *11-15 Yaş Grubundaki Mala Karşı Suç İşlemiş Çocukların Sosyo-Demografik Özellikleri*. İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

- Erbay, E., Güneş, D. K., Ege, A., Baksi, Y., Civelek, F. (2015). 2010-2012 Yılları Arası Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının İncelenmesi: Ankara 1. Çocuk Mahkemesi Örneği. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 26(2), 31-52.
- Ereş, F. (2009). Toplumsal Bir Sorun: Suçlu Çocuklar ve Ailenin Önemi. *Aile Toplum ve Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi*, 11(5), 88-96.
- Göç, L. (2006). *Çocuk Suçluluğu ve Polisin Yaklaşımı*. Kahramanmaraş Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş.
- Gökulu, G. (2019). Suç Kuramları: Biyolojik Ve Psikolojik Yaklaşımlar - Eleştirel Bir Değerlendirme. *Turkish Studies Social Sciences*, 14(4), 1471-1488.
- Gölcüklü, F. (1962). *Türkiye'de Çocuk Suçluluğu Hakkında Bir Araştırma*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Gölcüklü, F. (1967). Fransız Hukukunda Suçlu Çocuklar ve Korunmaya Muhtaç Küçükler Meselesi. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 22(2), 171-210.
- Günel, Y. (1965). Yirmi Yıldır Gerçekleşmeyen Bir Tasarı Çocuk Mahkemeleri Kanunu Tasarısı. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 20(1), 337-340.
- Güneş, D. K., Olungan, O. (2014). *Aile ve Çocuk Mahkemelerinde Çalışan Uzmanların Uygulamada Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. Sosyal Hizmet Sempozyumu "Türkiye'de Adalet Sistemi ve Sosyal Hizmet" Bildiri Kitabı, 217-233. Ankara: Başkent Üniversitesi.
- Güray, F. (1974). İtalya'da Çocuk Mahkemeleri. *Ankara Barosu Dergisi*, 2, 210-215.
- İnanç, V. (1965). İngiltere'de Çocuk Mahkemeleri. *Adalet Dergisi*, 56(1), 23-38.
- Kalyoncu, H. (2009). *Aile İçi Şiddet ve Şiddet Ortamında Çocuklar*. İstanbul: Popüler Yayınevi.
- Karabel, S. S. (1967). Amerika Birleşik Devletleri'nde ve Macaristan'da Çocuk Suçluluğu ve Çocuk Mahkemeleri. *Adalet Dergisi*, 58(2), 135-159.
- Karataş, Z., Mavili, A. (2019). Çocuk Adalet Sisteminde Suça Sürüklenen Çocuklara Yönelik Uygulamalarda Karşılaşılan Sorunlar. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 19(45), 1013-1044.
- Kıray, M. (1969). Çocuk Mahkemelerinin Doğuşu ve Kronolojik Tekâmülü. *Adalet Dergisi*, 60(6), 356-366.
- Kırımsoy, E., Acar, H., Sevük, H. Y., Kaynak, H., Aydın, M., Antakyahoğlu, Ş., Özdemir, U., Mutlu, Y., Acar, Y. B. (2013). *Çocuk Adalet Sistemi Sosyal Çalışma Görevlileri İçin Eğitim Kitabı*. Ankara: Çocuklar İçin Adalet Projesi Paydaşları.

- Miller, J. M. (2009). *21st Century Criminology: A Reference Handbook*. Thousand Oaks: Sage Publications Inc.
- Öntaş, Ö. C. (2008). Çocuk Adalet Sistemi ve Çocuk-Polis İlişkisi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 19(2), 21-37.
- Öter, G., Akalın, N. (1993). *Paşa Kapısı Cezaevindeki Tutuklu Çocukların Psiko-Sosyal, Sosyo-Kültürel, Ekonomik ve Kriminolojik Özellikleri*. Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi – Adliye ve Çocuk Suçluluğu Sempozyumu. İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları.
- Özkan, S. (1970). Fransa'da Suçlu Çocukların Kovuşturulması ve Yargılanması. *Adalet Dergisi*, 61(11), 669-676.
- Parlak, S., Çelebi, Ç. D. (2018). Çocuk Adalet Sisteminde Çalışan Sosyal Çalışma Görevlilerinin Uygulamaya Yönelik Algıları. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 29(2), 163-189.
- Resmi Gazete (1995). *Çocuk Haklarına Dair Sözleşme*. 27.01.1995 tarihli 22184 sayılı Resmi Gazete.
- Resmi Gazete (2005). *Çocuk Koruma Kanunu*. 15.07.2005 tarihli 5395 sayılı Resmi Gazete.
- Saldırım, M. (1999). Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Açısından Suça İtilmiş Çocuğun Haklarına Bir Bakış ve Bir Öneri. *Adalet Dergisi*, 1, 144-155.
- Saldırım, M. (2002). *Suçta İtilmiş Çocukların Yeniden Sosyalizasyonu Projesi*. I. Ulusal Çocuk ve Suç, Nedenler ve Önleme Çalışmaları Sempozyumu, 29 – 30 Mart 2001 Ankara Üniversitesi – Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi, UNICEF.
- Saruç, S., Güneş, D. K. (2014). Suça Sürüklenen Çocuklar Hakkında Hazırlanan Sosyal İnceleme Raporlarının Mahkeme Kararlarına Etkisi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 25(1), 109-132.
- Sevük, H. Y. (1998), *Uluslararası Sözleşmelerdeki İlkeler Açısından Çocuk Suçluluğu İle Mücadelede Kurumsal Yaklaşım*. İstanbul: Beta Basım – Yayım.
- Şensoy, N. (1949). Çocuk Suçluluğu - Küçüklük - Çocuk Mahkemeleri ve İnfaz Müesseseleri. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 15(2-3), 569 – 633.
- Tekin, U. (2005). *Çocuk Yargılamasında Avrupa'daki Yeni Uygulamalar*. İçinde: Çocuklar ve Suç – Ceza (Ed.: Yener Ünver). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Uluğtekin, S. (2004). *Çocuk Mahkemeleri ve Sosyal İnceleme Raporları (2. Baskı)*. Ankara: Türkiye Barolar Birliği.
- UNICEF (1998). *Çocuk Haklarına Dair Sözleşme*. Ankara: Türk Basın ve Basım A.Ş.
- UNICEF (2013). *Çocuk Adalet Sisteminde Sosyal Çalışmanın Rolü*. Ankara: UNICEF.

Vito, G. F., Maahs, J.R. (2017). *Criminology: Theory, Research and Policy*, 4th Ed.. Burlington: Jones & Bartlett Publishers.

Yavuzer, H. (1977). Çocuk Mahkemeleri Yasa Tasarısının Getireceği Yenilikler ve Ülkemizde Çocuk Suçluluğu Sorunu. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 43(1-4), 131-137.

Yavuzer, H. (2009). *Çocuk ve Suç*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yılmaz, E. (1992). *Hukuk Sözlüğü*. Ankara: Yetkin Yayınları.